

Druhý vatikánský koncil a změna liturgie

Druhý vatikánský koncil byl svolán papežem Janem XXIII., od něhož se kvůli jeho vysokému věku příliš nečekalo. Nakonec překvapil nejen církev, ale celý svět, protože v katolické církvi díky němu došlo k modernizaci. Papež si byl vědom toho, že katolická církev se musí přizpůsobit modernímu světu, aniž by se změnily věroučné pravdy. Jan XXIII. během zasedání koncilu zemřel. Přestože jeho pontifikát byl krátký, stal se jedním z nejuznávanějších papežů všech dob. Jeho nástupcem byl zvolen kardinál Montini jako Pavel VI.

Koncil zasedal v letech 1962 až 1965 a stal se jedním z přelomových koncilů celých církevních dějin. Ukončil období tzv. tridentského katolicismu, pro které bylo charakteristické jasné odmítání jinověrců. Naopak zřetelně prosazoval toleranci a ekumenismus. Koncil vydal mnoho reformních dokumentů, mezi nejdůležitější patří Konstituce o posvátné liturgii, která byla projednávána jako první a která určila výraznou reformu celé liturgie. Byla schválena 4. prosince 1963.

Předkoncilní liturgie byla praktikována podle Římského misálu, vydaného papežem Piem V. v roce 1570. Byla zcela jednotná, zavrhlá všechny rozmanitosti, každý liturgický úkon byl podrobně rozpracován a vše se muselo striktně dodržovat. Kněz byl hlavním aktérem liturgie, musel se modlit i číst velmi tiše, takže laikům nezbývalo nic jiného, než jej pasivně sledovat.¹

Konstituce o posvátné liturgii má sedm kapitol (Obecné zásady, Eucharistie, Ostatní svátosti, Posvátné officium, Liturgický rok, Liturgická hudba, Sakrální a liturgické vybavení) a sto třicet článků. Obsahuje hlavně instrukce k reformě liturgie, ne samotný výklad. Nový misál byl vydán v roce 1969, předcházely mu důležité Všeobecné pokyny k Římskému misálu. Největší neshody panovaly o povolení národního jazyka. Nakonec byl vytvořen zdánlivý kompromis - latinský jazyk musí být zachován, ale je vhodné používat národní jazyk hlavně kvůli laikům.

Nejvýraznějšími změnami bylo tedy to, že je povoleno slavit mše v národních jazycích, změnilo se postavení kněze při vedení bohoslužby a to čelem k lidem, s tím souvisí i poloha oltáře, který má být umístěn, co nejbližší lidu. Liturgie se stala střízlivější, bez přebujelé hudby a nadbytečných ceremonií. Laikové se staly subjektem liturgie, která je pro ně zcela srozumitelná.²

Pojem liturgie:

Pojem liturgie je odvozen od řeckého slova *leitúrgiá*, které v doslovném překladu znamená „dílo lidu“. Původně tento pojem označoval jakoukoliv činnost pro blaho lidu, později každý veřejný úkon a od 2. století také kultovní službu. Postupně se ujal hlavně na Východě, kde se

¹ Srv. Pesch, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil: Příprava, průběh, odkaz*, Praha: Vyšehrad 1996, 112-113.

² Srv. tamtéž, 108-110.

zúžil na slavení eucharistie. Na Západě se objevuje až v 16. století a to ve smyslu křesťanské bohoslužby.³

Liturgie bývá chápána různě. Obecně můžeme říct, že liturgie je souhrn všech ceremonií a předpisů bohoslužby. Často také bývá ztotožňována s kultem. Podstata liturgie je objasněna hned v první kapitole Konstituce o posvátné liturgii (Sacrosanctum concilium): „V liturgii, hlavně ve svaté eucharistické oběti, koná se dílo našeho vykoupení, ... Je totiž zároveň lidská i božská, viditelná a přitom vybavená neviditelnými hodnotami, ...“⁴ „... Kristus je stále přítomen ve církvi, především v liturgických úkonech... Právem se tedy liturgie chápe jako vykonávání kněžství Ježíše Krista. Proto každé slavení liturgie je činnost vynikajícím způsobem posvátná: je to dílo Krista kněze a jeho těla církve. Z hlediska účinnosti se jí žádá jiná činnost církve titulem ani stupněm nevyrovná.“⁵ Z uvedené citace tedy vyplývá, že pro církev není liturgie jen vykonávání kultovní činnosti lidmi. Tak jako ostatní náboženství i křesťanství přisuzuje této činnosti posvátný charakter. Jejím původcem je Ježíš Kristus a skrze ni jsou lidé posvěcováni, jsou obdařováni milostí. Jak je v konstituci několikrát zmiňováno, v liturgii je nejdůležitější eucharistie, která je jejím středem, protože připomíná velikonoční tajemství, tedy to, kvůli čemu se Kristu stal člověkem - aby lidem přinesl spásu. Liturgie je označována jako vrchol činnosti církve, ale koncil si byl vědom toho, že jí musí mnohé předcházet, např. misionářské zvěstování, obrácení, příklon člověka ke Kristu. Člověku, který se již začlenil, se má stále hlásat víra a pokání.⁶

Existují dva nositelé bohoslužby - Kristus a církve. Při liturgickém shromáždění představuje církev skupina věřících, mezi nimiž mají zvláštní postavení duchovní (biskupové, kněží, jáhni). Ale i laici jsou důležitými aktéry bohoslužby. Konstituce mluví o „aktivní účasti“ , která zahrnuje odpovědi, modlitby, zpěvy, různé postoje těla atd. Mezi laiky jsou i ti, kteří mají zvláštní úlohu při liturgii, např. příslušující, lektoři, komentátoři, členové chrámového sboru.⁷ „Matka církev si velmi přeje, aby byli všichni věřící vedeni k plné, uvědomělé a aktivní účasti na liturgických úkonech, jak ji vyžaduje sama povaha liturgie. ... Tuto plnou a aktivní účast všeho lidu je třeba při obnově a pěstování posvátné liturgie mít o nejvíce na zřeteli.“⁸ Konstituce tuto aktivní účast zdůrazňuje hlavně proto, že v předchozích dobách šlo spíše o pasivitu laiků při bohoslužbách. Liturgie se totiž postupně stala „liturgií kléru“, protože duchovní vykonávali všechno sami - četbu, zpěv atd. Tridentýský koncil (1545-1563) se snažil tuto situaci změnit. Pro Západ byla stanovena jednotná liturgie. Koncil sice nabádal k výkladům čtení, ale v praxi k žádné velké změně nedošlo. Laici se nijak do bohoslužby nezapojili, jen se dívali a poslouchali. K zásadnímu zlomu došlo na začátku 20. století, kdy vzniká liturgické hnutí, kterému nejdříve šlo o obnovu aktivní účasti věřících, později i o reformu samotné liturgie. Tyto snahy byly završeny na 2. vatikánském koncilu.⁹

Zde byla také poprvé zdůrazněna důležitá role vědy o liturgii tj. liturgiky. Počátky liturgiky sahají teprve do 18. století, kdy se rozvíjela pastorální teologie a své pevné místo si vydobyla až ve 20. století. Konstituce stanovuje liturgiku jako povinný předmět ve všech seminářích a řeholních učilištích, který se má studovat z hlediska teologického (Kristovo tajemství v liturgii), historického (hledání původu liturgických úkonů), dále z hlediska duchovního, pastoračního a právního. Liturgická výchova se týká i laiků, což by mělo být podporováno rozhlasem a televizí, které mají přenášet liturgické úkony, hlavně eucharistii.¹⁰

³ Srv. Adam, Adolf, *Liturgika*, Praha: Vyšehrad 2001, 17-18.

⁴ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon 1995, 133.

⁵ Tamtéž, 136-137.

⁶ Srv. tamtéž, 137.

⁷ Srv. A. Adam, c.d., 24-25.

⁸ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 139.

⁹ Srv. A. Adam, c.d., 45, 49-50, 55-59.

¹⁰ Srv. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 139-140.

Díky Druhému vatikánskému koncilu se po dlouholeté nadvládě latiny dostávají do liturgie i národní jazyky. Konstituce stanovuje, že latinský jazyk má být zachován v latinských obřadech, ale v zápětí uvádí, že uplatnění národního jazyka je velice užitečné, hlavně ve čteních, modlitbách a zpěvech. Jakým způsobem k tomu dojde nechává na místních biskupech, apoštolský stolec pak jejich rozhodnutí přezkoumá a schválí.¹¹ „Opakovaně však biskupové i biskupské konference zdůraznili, že by se neměla vytrátit ani schopnost církevních obcí slavit mši latinsky, v neposlední řadě s ohledem na případy, kdy se liturgie účastní věřící různých mateřských jazyků. Proto např. existuje v některých diecézích směrnice, aby se jednou měsíčně slavila liturgie latinsky.“¹²

Konstituce o posvátné liturgii také obsahuje směrnici o přizpůsobení liturgie svérázu a tradicím národů. Vedli je k tomu asi zkušenosti z dřívější doby. Na začátku 16. století dochází k znovuoobnově intenzivní misijní činnosti. Katoličtí misionáři, hlavně jezuité, působí také v Číně a Indii, v zemích se starobytlou kulturou a silně zakořeněným tradičním náboženstvím. Byli si vědomi toho, že u zdejšího obyvatelstva neuspějí s razantním odmítnutím jejich náboženství jako pohanského, a proto zvolili akomodaci tj. přizpůsobení se jejich kultuře. Tento způsob misie měl veliký úspěch, ale některým jedincům v církvi se nezamlouval, a tak byla akomodace papežem zakázána, což nakonec vyústilo v konec misijní činnosti v těchto asijských zemích, protože byli ochotni akceptovat pouze jezuitský způsob.

Ve 20. století si katolická církev toto pochybení uvědomila a 2. vatikánský koncil obnovuje myšlenku akomodace. V Konstituci vyjadřuje úctu ke zvyklostem všech národů, podporuje je a pokud jsou ve shodě s liturgickým duchem, doporučuje je zavést i do liturgie. Na to, aby byla zachována podstata římského ritu, má dohlédnout příslušná církevní autorita.¹³

Tajemství eucharistie:

Druhá kapitola Konstituce pojednává o tajemství eucharistie. Slovem eucharistie označujeme svátost těla a krve Kristovy, v katolické církvi se tímto termínem běžně nazývá celá mše, v protestantských církvích večeře Páně. Tato svátost je ústředním bodem celé liturgie a ostatní svátosti jsou od ní odvozeny. Eucharistie byla ustanovena samotným Ježíšem Kristem při poslední večeři před jeho utrpením, tak jak to popisuje Matoušovo, Markovo a Lukášovo evangelium.

Druhému vatikánskému koncilu šlo především o to, aby se věřící aktivně účastnili této svátosti. Důležitou změnou bylo to, že kněz celebruje celou mši čelem k věřícím, aby byla odhalena tajemství a aby i laici mohli všechno vidět a tím také této svátosti lépe porozumět. Pro srovnání, v chrámech pravoslavné církve se proměňování odehrává za tzv. ikonostasem, tj. stěna vyzdobená ikonami oddělující část oltářní, laikům je tedy zcela nepřístupné.

Konstituce nařizuje reformu mešního řádu. V roce 1970 byl z tohoto popudu vydán nový *Missale Romanum*. „Mešní řád je upraven tak, aby jasněji vynikl vlastní smysl jednotlivých částí i jejich vzájemný vztah a aby se věřícím usnadnila zbožnost a aktivní účast. Proto je třeba obřady zjednodušit, přitom však svědomitě zachovat jejich podstatu.“¹⁴

Koncil stanovuje, že se věřící mají „... poučit Božím slovem, posilnit hostinou těla Páně a vzdát díky Bohu“.¹⁵ Podle těchto pokynů byla mše rozdělena na bohoslužbu slova a eucharistickou slavnost, obě části jsou těsně propojeny. Ohledně bohoslužby slova koncil nařizuje, aby se četba Písma rozšířila. Později bylo tedy stanoveno, že povinná jsou dvě čtení, o nedělích a svátcích jsou ale většinou tři čtení (první ze Starého zákona, které se před tím

¹¹ Srv. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 144.

¹² A. Adam, c.d., 90.

¹³ Srv. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 145-146.

¹⁴ Tamtéž, 148-149.

¹⁵ Tamtéž, 148.

nepraktikovalo, druhé z apoštolského listu, Skutků apoštolů nebo ze Zjevení, třetí z evangelia). „To vše se děje ve tříletém cyklu, který je uspořádán tak, aby věřící měli možnost vyslechnout během tří roků prakticky celý Nový zákon, a také ...velké části starého zákona.“¹⁶ První a druhé čtení přednášejí laici, evangelium musí číst kněz nebo jáhen. Poté následuje homilie (kázání), která byla dříve zanedbávána, konala se hlavně mimo mši, ale nyní se nesmí vynechat, pouze z vážných důvodů. V kázání vychází kněz ze čtení a odhaluje věřícím tajemství víry a pravidla křesťanského života. Bohoslužbu slova uzavírají přímlyvy za církev, vládce, za spásu světa atd., které byly tímto koncilem po mnoha letech obnoveny.¹⁷ Eucharistická slavnost začíná přinášením darů - chleba a vína laiky. V dnešní době se můžeme setkat i s jinými dary, hlavně s různými druhy potravin, které jsou symbolem lidské práce. Při zvláštních příležitostech to mohou být i předměty, které mají pro věřící nějaký význam či je nějak charakterizují (při mších pro mladé lidi se můžeme setkat s věcmi jako je mobil, sportovní potřeby, oblečení atd.), avšak tyto dary se nekladou na oltář, ale většinou před něj. Chléb musí být pouze pšeničný, čerstvý, nekvašený a takový, aby se mohl lámat. Dnes se používá jedna větší hostie pro kněze a pak více menších hostií pro věřící. Víno musí být z vinné révy, přirozené a čisté, tj. nesmíšené s cizími látkami.¹⁸ Z praktických důvodů se dává přednost bílému vínu, které kněz smíchá s trochou vody, což má nejspíš kořeny v antice, kdy se víno nikdy nepilo nesmíšené. Křesťanství v tomto zvyku vidí symbol těsného spojení s Kristem a také znázornění krev a vody vytékající z Kristova boku.¹⁹

Poté následuje eucharistická modlitba, která se skládá z několika částí. Dříve byla knězem pronášena v tichosti v latinském jazyce. Až od druhé poloviny dvacátého století se přednáší nahlas, v mateřském jazyce a v některých pasážích se zapojují i věřící. Nejdůležitější je proměnění chleba a vína v tělo a krev Kristovu, což teologie označuje jako přepodstatnění (transsubstanciaci). Další fází eucharistické slavnosti je přijímání. Po kněžském přijímání přijímají tělo Páně z téže oběti i věřící. Druhý vatikánský koncil částečně obnovil praxi přijímání kalicha, která byla zrušena asi na počátku 13.století kvůli obavám vylití posvátné krve.²⁰ Bylo stanoveno čtrnáct případů, kdy se povoluje (dospělým křtěncům, novomanželům, jáhnům, koncelebrantům, řeholníkům ve mši při jejich řeholních slibech,...)²¹. V českých zemích je přijímání pod obojí laikům běžné při všech slavnostních příležitostech, hostie se většinou namáčí v kalichu, ale existují i jiné způsoby(pomocí trubičky nebo lžičky).

Koncil stanovuje, že věřící by měli být přítomni na celé mši. Není tedy vhodné přijít až na přijímání, či naopak před ním odejít, když k němu nepůjdu. Přesto se s těmito nešvary můžeme setkat dodnes.

Konstituce se také zabývá koncelebrovanou mší, to je ta, kterou slaví více kněží. „ Je to vhodný způsob, jak ukázat jednotu kněžství. Proto se koncil rozhodl rozšířit dovození koncelebrovat na tyto případy: a.)na Zelený čtvrtek,...b.) při koncilech, biskupských shromážděních a synodách c.) při svěcení opata...d.) při konventní mši a hlavní mši v kostelích,...e.) při různých shromážděních kněží světských i řeholních“²²

Ostatní svátosti a svátostiny:

O ostatních svátostech a svátostinách pojednává třetí kapitola. Svátosti můžeme definovat jako rituální úkony. Katolická církev učí, že zprostředkovávají věřícím Boží milost, která je

¹⁶ O.H.Pesch, c.d., 126.

¹⁷ Srv. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 149.

¹⁸ Srv.*Dokumenty liturgické obnovy*, Olomouc: Matice cyrilometodějská 1994, 122.

¹⁹ Srv. A. Adam, c.d., 200.

²⁰ Srv. *tamtéž*, 201, 211.

²¹ Srv. *Dokumenty liturgické obnovy*, 110.

²² *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 150.

nezbytná pro jejich spasení. Jejich původcem je samotný Kristus, který poslal své učedníky, aby je udělovali. Svátosti vychází z jeho zmrtvýchvstání. Nejdůležitějším úkolem církve je tyto svátosti udělovat, z toho je zřejmé, že církev hraje nezastupitelnou roli, protože bez ní by lidé nedosáhli spásy. Pojetí svátostí se stalo jedním z nejvýznamnějších sporných bodů mezi katolicismem a protestantismem. Luther jako první jednoznačně popřel jejich posvěcující význam a považoval je za pouhé skutky, které nám spásu nezajistí. Nakonec uznal jen křest a Večeři Páně. Katolická církev po mnoho staletí praktikuje sedm svátostí (křest, eucharistie, svátost smíření, biřmování, sv. manželství, sv. kněžství, pomazání nemocných).

Pod pojmem svátostiny se rozumí svěcení a žehnání všeho typu.

Koncil vnímal nutnost úpravy svátostí i svátostin, aby jim i laici lépe rozuměli.

Svátost křtu:

K zásadní reformě došlo ve svátosti křtu. Ačkoliv křest dětí je v církvi běžný už několik století, nikdy nebyl vytvořen zvláštní obřad křtu dětí, vždy se vycházelo z obřadu křtu dospělých. Nový obřad křtu dětí byl na pokyny 2.vatikánského koncilu uveřejněn v roce 1969. Zdůrazněna byla především úloha rodičů a kmotrů. Rodiče mají povinnost vychovávat dítě ke křesťanské víře. Pokud to odmítnou, dítě pokřtěno nebude. Udílení této svátosti není individuální záležitostí, protože znamená začlenění do Božího lidu. Křest by se tedy měl udělovat v kostele za přítomnosti farníků, nejlépe při nedělní mši. V minulosti měl kmotr dítěte daleko důležitější roli než rodiče. Až nový křestní řád tento vztah upravil a jasně stanovil, že rodiče jsou při křtu významnější než kmotři. Kmotr musí splňovat tyto požadavky:

1. vyžaduje se zralost víry i života
2. musí být pokřtěn, biřmován a musí přijímat eucharistii
3. musí být příslušníkem katolické církve

Kvůli vysoké úmrtnosti se dříve dítě křtilo ihned po porodu, dnes až po několika týdnech, avšak v nebezpečí smrti jej lze pokřtít ihned a pokud není duchovní přítomen, může být křest udělen i laikem. Pro tyto případy byl vypracován zkrácený obřad: ten, kdo křtí, dítě poleje vodou a pronese křestní formuli: „ Já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“.

Řádný vlastní obřad křtu probíhá v několika fázích: trojí polítky hlavy dítěte posvěcenou vodou a pronesení křestní formule (nejdůležitější část), pomazání křížem na temeni hlavy, oblečení bílého roucha, zapálení křestní svíce od paškálu. Je také možné křtít ponořením, tak jak se to dělalo původně, ale s tímto způsobem se dnes téměř nesetkáme.

Koncil po mnoha letech obnovil vícestupňový katechumenát pro dospělé, který vznikl pro ty, kdo žádali být pokřtěni, už ve 2. století.²³

Svátost biřmování:

„Slovo biřmování je odvozeno z latinského *confirmatio*, tj. upevnění, posílení. U středověkých teologů se setkáváme rovněž s názvem vzkládání rukou. Východ používá termínu svaté *myron*... a charakterizuje se jako posílení a naplnění.“²⁴ V laickém prostředí se biřmování běžně označuje jako svátost dospělých, je tedy limitováno věkem, který určuje biskupská konference. U nás se většinou uděluje starším patnácti let. Důležité je, aby člověk k této svátosti přistoupil na základě vlastního rozhodnutí, pokud cítí, že jeho víra je opravdu hluboká, ne pouze povrchní a je ochoten splňovat všechny povinnosti zralého křesťana. Nejsou tedy výjimkou ani biřmovanci relativně pokročilého věku.

Biřmování těsně souvisí se křtem. U prvních křesťanů bylo totiž součástí křtu i vzkládání rukou samotným představeným obce. Podle Skutků apoštolů by toto vzkládání mělo být zvlášť zdůrazněno, takže se postupně osamostatnilo a vznikla svátost biřmování. Tak jako při

²³ Srv. A. Adam, c.d., 155-172.

²⁴ Tamtéž, 175.

křtu, i při biřmování jsou udíleny dary Ducha svatého, což je určující a biřmovaným vyvstává povinnost šířit křesťanskou víru ve společnosti. To je jejich hlavní úkol.

Přepřacovaný biřmovací obřad vyšel v roce 1971. Opět je zdůrazněna iniciační funkce svátosti, měla by se tedy udělovat při mši. Prvními udělovateli jsou biskupové, mohou je však zastoupit z jejich pověření i duchovní nižšího úřadu. V nebezpečí smrti může biřmovat každý kněz, ne však laik. Biřmovanec má svého biřmovacího kmotra, také si ze světců vybírá patrona. Při vzkládání rukou je na čele pomazán křížem a kněz vyslovuje: „Přijmi pečeť daru Ducha svatého.“ Nový řád zrušil dřívější podivný zvyk, kdy biřmovanci dostávali políček na tvář, což mělo symbolizovat to, že kvůli víře můžou i trpět.²⁵

Svátost pokání:

Původ této svátosti opět najdeme v evangeliích. Kristus přikázal apoštolům, aby zvěštovali pokání a při tom jim dal moc odpouštět hříchy.

V prvotní církvi se praktikovala veřejná pokání, u těžkých hříchů spojená s dočasnou exkomunikací z církve. V mnišském prostředí vznikla laická (soukromá) zpověď, iroskotští mniši rozšířili ušní zpověď.

Svátost pokání se postupně redukovala na zpověď jako zcela soukromou záležitost, ale to je pouze jedna z jejích částí. Musí jí předcházet zpytování svědomí, lítost a předsevzetí, pak následuje samotná zpověď, tj. vyznání hříchů a nakonec je nutné zadostiučnění, tj. náhrady škod způsobené hříchy.

Na všechny nedostatky upozorňoval 2.vatikánský koncil, proto byly vytvořeny Obřady pokání. Vedle svátosti existují i jiné formy pokání. Jsou to tyto vzory kající pobožnosti:

1. svátostné smíření pro jednoho kajícího, tj. tradiční ušní zpověď, při níž dostává kajícího rozhřešení.

2. sv. smíření pro více kajících, ale se soukromou zpovědí: v rámci bohoslužby slova, zdůrazňuje všecírkevní charakter zpovědi (hříchem neškodím jenom sobě, ale celému společenství).

3. sv. smíření pro větší počet kajících se společným vyznáním a rozhřešením: v nebezpečí smrti nebo při velkém počtu kajících a nedostatku kněží, takže by všichni nemohli být vyzpovídáni a museli by být dlouho bez svatého přijímání. V průběhu jednoho roku je nutná osobní zpověď.

4. kající bohoslužby bez svátostného rozhřešení: nejde o udílení svátosti pokání, ale napomáhají ke vzbuzení lítosti a připravují k osobní zpovědi.

Církev striktně trvá na povinnosti osobní zpovědi nutné k odpuštění smrtelných hříchů.²⁶

Svátost pomazání nemocných:

Ježíš Kristus během svého života mnoho nemocných lidí uzdravil a pověřil i své učedníky, aby v jeho jméně dále uzdravovali. V raném středověku se ale vytvořila chybná praxe této svátosti. Začala být udělována až těsně před smrtí, takže byla přejmenována na poslední pomazání. Tato svátost tedy ztratila svoji uzdravující funkci, tak jak ji ustanovil Ježíš a byla chápána jako konečné odpuštění hříchů před smrtí. Bůh chce, aby věřící bojovali s každou nemocí, proto jim Kristus tuto svátost dal, aby je v těžkých chvílích obdařila pokojem, a tak přispěla k jejich zotavení. „ Proto je příhodná doba pro její přijetí jistě už tehdy, když věřící začíná být v nebezpečí smrti pro nemoc nebo stáří.“²⁷

Nový rituál má název Obřady pomazání nemocných a péče o nemocné a byl vydán v roce 1972. Při rozhodování o udělení pomazání se nemá jednat ukvapeně ani úzkostlivě, tzn. neudělovat je při každé lehčí nemoci, lépe je poradit se s lékařem. Opakování svátosti je

²⁵ Srv. A. Adam, c.d., 175-179.

²⁶ Srv. tamtéž, 231-238.

²⁷ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 153.

možné, avšak mrtvím se udělovat nesmí. Zcela se odsuzuje zlovyk odkládání svátosti na pozdější dobu, při zhoršujícím se zdravotním stavu by rodina či zdravotníci měli závčas požádat kněze o udělení svátosti pro nemocného. Svátost má společenský charakter, proto se uděluje při mši, ale pokud je to mimo bohoslužbu, mělo by být kromě nemocného a kněze přítomno několik dalších osob, aby se společně pomodlili. Vlastním jádrem obřadu je vzkládání rukou kněze na nemocného, tak jak to dělal už Ježíš Kristus a pomazání posvěceným olejem čela a rukou. Kněz při tom pronáší tuto formuli: „Skrze toto svaté pomazání ať ti Pán pro své milosrdenství pomůže milostí Ducha svatého. Ať tě vysvobodí z hříchů, ať tě zachrání a posilní.“²⁸

Svátost svěcení:

„Katolická církev rozumí svátostí svěcení třístupňový služební řád, jehož nositele označujeme jako biskupy, kněze, jáhny.“²⁹ Toto hierarchické členění se objevuje v křesťanských obcích již na počátku 2.století a je platné až dodnes. Duchovní jsou následovníci apoštolů a Kristovými zástupci na zemi. Jejich hlavní úkol je hlásat slovo Boží a udělovat svátosti.

Všechna svěcení se uskutečňují v rámci mše, pokud možno v neděli nebo ve svátek.

Svěcení biskupa: Episkopát byl nadřazen kněžskému a jáhenskému úřadu ve 2.století. Hippolyt Římský jako první popisuje biskupské svěcení.

Druhý vatikánský koncil nejen reformoval liturgii biskupského svěcení, ale také zdokonalil teologickou nauku o biskupském úřadu. Toto svěcení už není jen ctihodným doplňkem kněžského svěcení, ale naopak od tohoto úřadu se ty další dva rozvíjejí.³⁰

„Řád biskupského svěcení počítá s tím, že hlavní světitel si přibírá minimálně dva další biskupy za spolusvětitele. Ale spolusvětiteli by se měli stát pokud možno všichni ostatní přítomní biskupové, a to vzkládáním rukou...Kandidátovi svěcení, který se v oficiálních textech nazývá electus (tj. vyvolený), asistují dva kněží. Všichni jmenovaní slaví eucharistii společně – koncelebrou. Vlastní svěcení začíná po evangeliu...“³¹ Nově vysvěcenému biskupovi je předán evangeliář, biskupský prsten (stal se „Boží nevěstou“ a má být věrný církvi), mitra, pastýřská berla a nakonec je odveden ke katedře („biskupský trůn“). Nový obřad je podstatně kratší než dřívější.³²

Kněžské svěcení: Obřad je podobný obřadům biskupského a jáhenského svěcení. Během jednoho svěcení většinou přijme tuto svátost několik kandidátů. Na znamení přijatého úřadu novokněží dostávají kněžskou stólu a kázuli, dlaně jim biskup pomůže křížem a pak jim předá chleba a víno.

Svěcení jáhna: Za předchůdce tohoto úřadu je považováno sedm mužů z jeruzalémské obce, které si vybrali apoštolové jako pomocníky. Ve východní církvi byl vždy tento úřad praktikován jako celoživotní, naopak na Západě byl od středověku jen přechodnou fází ke kněžství. Až po 2. vatikánském koncilu bylo jáhenství obnoveno jako trvalý stupeň v rámci církevní hierarchie. Toto svěcení se může udělit i ženatým mužům, ale neženatí jáhni musí zachovávat celibát. Jáhen uděluje svátost křtu, eucharistie, manželství, pomazání nemocných, předsedá bohoslužbě, věnuje se administrativním a charitativním záležitostem.³³

Svátost manželství:

²⁸ Srv. A. Adam, c.d., 243-253.

²⁹ Tamtéž, 258.

³⁰ Srv. tamtéž, 262-263.

³¹ Tamtéž, 263-264.

³² Srv. tamtéž, 266-267.

³³ Srv. tamtéž, 271-272.

Dospělý katolík si může zvolit mezi dvěma rovnocennými cestami života: řeholní život nebo manželství, které je paralelou svazku Krista s církví. Manželé se zavazují, že tímto posvátným svazkem budou svědčit o Kristu, a tak sloužit i církvi.

Svatební obřad v Římském rituálu je velmi strohý, proto Konstituce nařizuje reformu. „Obřad manželského sňatku, jak je v Římském rituálu, ať je upraven a obohacen tak, aby výstižněji znázornil svátostnou milost a zdůraznil úkoly manželů.“³⁴

Sňatek by se měl uzavírat při mši, sňatek s nekatolickým partnerem by měl být beze mše, avšak s bohoslužbou slova. Vlastní svatební obřad se skládá z těchto částí:

1. kladení otázek zkoumajících vůli uzavřít křesťanské manželství: týkají se svobodného rozhodnutí, manželské věrnosti až do smrti, ochotného přijetí dětí a jejich výchovu ve víře
2. manželský slib
3. potvrzení knězem: ovine pravice novomanželů štólou a pronese stvrzovací formuli
4. požehnání prstenů a jejich předání: donedávna nasazoval prsten pouze ženich nevěstě, což nesympolizovalo vzájemnou věrnost. Tento zvyk má původ v antice, kdy se muž ženě věrností nezavazoval.
5. přímluvy³⁵

Svátostiny:

„Svátostiny ať jsou upraveny podle hlavní zásady o uvědomělé, aktivní a snadné účasti věřících a se zřetelem na potřeby naší doby.“³⁶

Udělovateli svátostin jsou především duchovní, ale za zvláštních okolností to mohou být i laici. Měly by mít slavnostní charakter, důležitá je četba z Písma. Úkony v rámci svátostin je kropení svččenou vodou, okuřování kadidlem, znamení kříže atd.

Koncil také nařídil reformovat obřad řeholních slibů, pohřební obřad a zavedl pohřební mši pro děti.

Posvátné oficium:

Čtvrtá kapitola pojednává o posvátném oficiu. Oficium označuje souhrn každodenních modliteb církve. Pro tento souhrn existuje více názvů, nejrozšířenější je asi označení liturgie hodinek či breviář. Kapitola zdůrazňuje společenský charakter modliteb, tzn. že nejsou soukromou záležitostí, a proto by i laici měli vytvářet společenství za účelem modliteb. Pro kněze, řeholníky i řeholnice jsou závazné. Dále se mají jednotlivé hodinky modlit v čase, pro který jsou určeny. Nově uspořádaná denní modlitba je členěna takto: uvedení do první modlitby dne (invitatorium); modlitba se čtením (officium lectionis); ranní chvály (laudy); modlitba uprostřed dne – dopoledne, v poledne a odpoledne (tercie, sexta, nóna); nešpory (večerní chvály); modlitba před spaním (kompletář).³⁷

Liturgický rok:

Jádrem liturgického roku je neděle nebo-li den Páně. V tento den si církev připomíná zmrtvýchvstání Krista, proto jsou věřící povinni slavit mši svatou a zachovávat pracovní klid. Celý liturgický rok se odvozuje od událostí spojených s Ježíšem Kristem. Svátky spojené

³⁴ Dokumenty II. vatikánského koncilu, 154.

³⁵ Srv. A. Adam, c.d., 289-291.

³⁶ Dokumenty II. vatikánského koncilu, 155.

³⁷ Srv. A. Adam, c.d., 329-330, 334-335, 338.

s ním mají přednost před svátky svatých. Panna Maria je spojena s Kristem, proto má být v rámci liturgického roku také uctívána.³⁸

Liturgický rok byl velmi složitý, proto z impulsu 2. vatikánského koncilu došlo k jeho podstatnému zjednodušení. Začíná na první neděli adventní a jeho pilíři se staly dva svátkové okruhy – velikonoční a vánoční. Velikonoce jsou nejdůležitějšími křesťanskými svátky, protože bylo naplněno Kristovo poslání. Mezi těmito okruhy je tzv. liturgické mezidobí. Oba okruhy a svátky spojené s tajemstvím spásy se nazývají temporál, kalendář svátků svatých sanktorál.³⁹

Velikonoční okruh:

* doba postní: začíná popeleční středou, trvá 40 dní a končí na Květnou neděli

* svatý týden: v jeho rámci velikonoční tridium = Zelený čtvrtek (připomíná se Poslední večeře), Velký pátek (smrt Ježíše), Bílá sobota a velikonoční neděle (Ježíš byl v sobotu uložen do hrobu a v neděli vstal z mrtvých. Slaví se velikonoční vigilie, která se musí konat v průběhu Veliké noci, většinou v sobotu po západu slunce.)

* doba velikonoční (Pentekosté): slaví se padesát dní od neděle velikonoční až po seslání Ducha Svatého (= Letnice)

Vánoční okruh:

* advent: čtyři neděle před Vánocemi

* doba vánoční: slaví se mše na Štědrý večer (půlnoční), Boží hod vánoční , sv.Štěpán, Betlémská neviňátka 28. prosince, památka papeže Silvestra I., svátek Svaté Rodiny, Zjevení Páně 6.ledna (Tři králové), v neděli po Zjevení Křest Páně, kterým končí tento okruh.⁴⁰

Liturgická hudba:

Hudba při bohoslužbách měla v minulosti různé postavení. 2.vatikánský koncil se hlásí k odkazu papeže Pia X., který tvrdil, že hudba má sloužit bohoslužbě. V baroku se totiž z bohoslužeb staly koncerty církevní hudby. Konstituce tedy stanovuje, že liturgická hudba je nedoceníitelná, ale zároveň se musí přizpůsobit liturgii, ne ji omezovat či dokonce převyšovat. Přední místo patří gregoriánskému chorálu, který vytvořil papež Řehoř I.. Je nutné také podporovat lidový zpěv, to souvisí s aktivní účastí laiků . K jeho rozvoji přispělo vydávání kancionálů. Varhany jsou ctěny jako tradiční a nejhodnější nástroj církevní hudby.⁴¹

Sakrální a liturgické vybavení:

Chrámový prostor musí být optimální pro slavení liturgie. K separaci mezi duchovenstvem a laiky přispěla i architektonická změna a to zavedení mřížek, které zcela viditelně rozdělávali kostel na presbyterium (tj. kněžiště, s oltářem) a část chrámu patřící lidu. Proto se musí zrušit a musí se změnit umístění oltáře. Měl by být v prostředku presbyteria, ne u zadní stěny, tak aby se dal obcházet. V jeho blízkosti by měl být umístěn ambon (tj. čtecí pult), křtitelnice a sedes (tj. sedadlo pro kněze). Celebrování mše tváří k lidu bylo tímto koncilem znovu povoleno, i když předtím nebylo nikdy oficiálně zakázáno. Protože kostely byly orientovány k východu, duchovní praktikovali postoj k východu. Posvěcené hostie se uchovávají ve svatostánku, který by měl být umístěn na význačném místě chrámu a musí být označen stále svítící lampou.⁴²

³⁸Srv. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 161-162.

³⁹ Srv. A. Adam, c.d., 352-354.

⁴⁰ Srv. tamtéž, 359-365, 370-374.

⁴¹ Srv. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 164-166.

⁴² Srv. A. Adam, c.d., 412-415.

Umělecká díla mají sloužit liturgii, obrazy by neměli vést k nezdravé zbožnosti.

Závěr:

Liturgická reforma přispěla k odklerikalizování liturgie, protože se laici začali aktivně zapojovat do slavení bohoslužby. Byla tím zdůrazněna skutečnost, že mše je oslavou celé obce, nejen kléru. Díky reformě došlo také k decentralizaci církve. Konstituce označuje biskupské konference jako regionální autoritu a neustále připomíná podporu místních zvyků.⁴³

Přestože má dodnes liturgická reforma mnoho odpůrců, okamžitě se úspěšně ujala v celé církvi a můžeme říct, že byla jedním z nejlepších kroků katolické církve v dějinách.

Seznam použité literatury:

Adam, Adolf, *Liturgika*, Praha: Vyšehrad 2001.

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon 1995.

Dokumenty liturgické obnovy, Olomouc: Matice cyrilometodějská 1994.

Pesch, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil: Příprava, průběh, odkaz*, Praha: Vyšehrad 1996.

⁴³ Srv. O.H. Pesch, c.d., 127-128.